

POLİTİKA DIŞI

Tarık Buğra

ÖTÜKEN

TARIK BUĞRA (d. Akşehir 1918 – ö. 26 Şubat 1994); Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatının en önemli yazarlarından olan Tarık Buğra ilk ve orta tahsilini Akşehir’de tamamladı. Konya Lisesi’ni bitirdi (1936). Çeşitli aralıklarla İstanbul Üniversitesi’nin Tıp, Hukuk ve Edebiyat fakültelerinde ikişer üçer yıl okuyup vazgeçti. Akşehir’de çıkardığı *Nasrettin Hoca* gazetesi ile gazeteciliğe başladı. İstanbul’a gelince *Milliyet*, *Yeni İstanbul*, *Haber* ve *Tercüman* gazetelerinde fıkralar yazdı, sanat sayfaları düzenledi. Haftalık *Yol* dergisini çıkardı.

Tarık Buğra, gazetecilikle olan ilgisini 1983 yılı sonuna kadar devam ettirdi. Gazete yazılarının değişik ve kendine has özellikleri vardır. Hiçbir zaman basmakalıp düşünce ve ideolojilerin takipçisi olmamıştır. Zaman zaman dil, edebiyat ve sanat konularına da yer verdiği bu yazılarında hür, bağımsız ve meseleler karşısında tarafsız bir yazar olma vasfını kaybetmemiştir.

Tarık Buğra, edebiyat dünyasına küçük hikâyelerle girdi. Cumhuriyet gazetesinin açtığı bir yarışmada “Oğlumuz” adlı hikâyesi ile ikinci olması, onun için bir dönüm noktası olmuştur. Daha sonra *Çınaraltı* ve *İstanbul* dergilerinde hikâyeler yazmaya devam etti. Bu hikâyeler kronolojik bir sıra ile incelendiğinde ilk dikkati çeken şeyin, yazarın bir acemilik/çiraklık dönemi olmayışındır. Hemen her yazarda takip edilen zaman içinde ustalaşma, Tarık Buğra’da görülmez. O, daha ilk hikâyesinde usta bir yazar olduğunu ortaya koymuştur. Hikâyelerinde daha çok yakın çevre, aile hayatı, sevdâ ilişkileri, küçük kasaba intibaları gibi ferdi ve dar çerçeveli konular göze çarpar. Tarık Buğra olay değil, atmosfer hikâyecisidir.

Roman dünyamızda Tarık Buğra’ya sağlam ve sarsılmaz bir yer sağlayan eseri hiç şüphesiz *Küçük Ağa*’dır. Bu eserde ve bunun devamı olan *Küçük Ağa Ankara’da* ve *Firavun İmanı* romanlarında Millî Mücadele ilk defa değişik bir açıdan ele alınmıştır. Daha çok devletin resmi görüşünden hareket eden Kurtuluş Savaşı romanlarının tam aksine bu üç romanda meseleler, insan/millet açısından ele alınmış, yeni ve doğru bir yorumla ortaya konulmuştur. Bu roman “tarihi açıdan Millî Mücadele’de insanın yeri, milletin yeri nedir?” sorularının cevaplarını araştırır.

Yazar, *Yağmur Beklerken* romanında Serbest Fırka denemesinin, *Gençliğim Eyvah*’da ise 1970’li yıllarda Türkiye’nin bir numaralı meselesi haline gelen anarşi olaylarının değişik yönlerini,

perde arkasını tasvir ve tahlil eder. Tarık Buğra, Osmancık romanı ile de, Osmanlı devletinin kuruluş yıllarını anlatmıştır. Bu eserde de cihan devletini kuran irade, şuur ve karakterin tahlili vardır.

Tarık Buğra, roman kahramanlarını idealize etmez. Onun romanlarındaki bütün tipler tabiidir. İnsanı, en gerçek ve inkâr edilemez yanından -mizacından- ve insanın en soylu duygusundan -hüzünlerinden- ele almıştır. Bu özellikleriyle Tarık Buğra, realizmin Türk romancılığındaki en usta yazarlarından birisidir. Tarık Buğra'da belli ve kalıplaşmış bir fikri ispatlama, yorumlama ve propogandasını yapma endişesi yoktur. O, romanı, roman olarak düşünür. Tarık Buğra'yı bugün ve gelecekte sarsılmaz yapan özellik onun bu tutumudur. Ona göre roman, hatta sanat "kâinatı ve insanları bir mizaca göre yeniden yaratmaktır." Bu açıdan bakılınca Tarık Buğra, bir tahlil ustası olarak göze çarpar. Onun bazı romanlarında insan, bazılarında mesele ön plândadır, fakat ikisi de her zaman dengelidir. Tarık Buğra roman ve tiyatro gibi yarına kalıcı eserlerin en mükemmel kültür Türkçesi ile yazılacağını savunmuştur. Sanat eseri için her türlü basmakalıbı reddeden bağımsız bir sanat anlayışını benimsemiş olan Tarık Buğra, güzel Türkçesi, canlı ve yoğun üslûbu, derin tipleri ile Türk hikâye, tiyatro ve roman yazarlarının başında yer almıştır.

Eserleri: *Hikâye*: Oğlumuz (1949), Yarın Diye Bir Şey Yoktur (1952), İki Uyku Arasında (1954), Hikâyeler (1964, yeni ilavelerle 1969) *Tiyatro*: Ayakta Durmak İstiyorum, Akümülatörlü Radyo, Yüzlerce Çiçek Birden Açtı (1979) *Gezi Yazıları*: Gagaringrad (Moskova Notları) (1962), *Fıkra ve Deneme*: Gençlik Türküsü (1964), Düşman Kazanmak Sanatı (1979), Politika Dışı (1992). *Roman*: Siyah Kehribar (1955), Küçük Ağa (1964), Küçük Ağa Ankara'da (1966), İbiş'in Rüyası (1970), Firavun İmanı (1976), Gençliğim Eyvah (1979), Dönemeçte (1980), Yalnızlar (1981), Yağmur Beklerken (1981), Osmancık (1983). *Senaryo ve oyunu*: Sıfırdan Doruğa-Patron (1994).

İÇİNDEKİLER

Tulûatçılığa Dair <i>İstanbul Dergisi</i> , Kasım 1953	11
Âkif'in Düşündürdüğü <i>Genç Öğretmen</i> , 1964	14
Sanat Sanat İçindir! <i>Genç Öğretmen</i> , 1964	17
Arıcıların Zaferi <i>Hisar</i> , Ocak 1969	20
Uzaklara Gitmek <i>Kaynaklar</i> , 1984	24
“Edebiyatta İsimler Sözlüğü” <i>Güneş</i> , 16 Mart 1986.....	29
Edebiyatı Kurtarmak <i>Sanat Olayı</i> , Ocak 1987.....	31
Kitabın Engelleri <i>Güneş</i> , 2 Şubat 1987	36
Türk Tiyatrosu <i>Güneş</i> , 19 Nisan 1987	38
Brakılmış Alanlar <i>Güneş</i> , 24 Mayıs 1987	40
Dakika Başına <i>Güneş</i> , 14 Haziran 1987.....	42
Edebiyat Yoksulluğu <i>Bayram Gazetesi</i> , 6 Ağustos 1987	44
Sanatçı Dediğin <i>Güneş</i> , 20 Eylül 1987	47
Suçlu Nesil <i>Güneş</i> , 5 Ekim 1987 Pazartesi.....	49
Bizim Domatesler <i>Güneş</i> , 20 Ekim 1987	51
Yazmak-Yazarlık <i>Güneş</i> , 6 Kasım 1987	53
Tek Gerçeğin Peşinde <i>Güneş</i> , 15 Aralık 1987.....	55

Edebiyat Karın Doyurmaz...	
<i>Güneş</i> , 27 Aralık 1987 Pazar	57
Burun ve Tarih	
<i>Güneş</i> , 28 Şubat 1988	59
Klâsizme Bir, İki!	
<i>Güneş</i> , 12 Mart 1988.....	61
Sığınak	
<i>Güneş</i> , 27 Mart 1988.....	63
Yasaklama	
<i>Güneş</i> , 10 Nisan 1988 Pazar	65
Uçurtmanın İpi	
<i>Güneş</i> , 5 Mayıs 1988	67
Yazarlığın Kaderi	
<i>Güneş</i> , 15 Mayıs 1988	69
Tiyatro	
<i>Güneş</i> , 29 Mayıs 1988	71
Kitabın Çok Acıklı Hikâyesi	
<i>Güneş</i> , 16 Haziran 1988.....	73
Kuruluş	
<i>Türkiye</i> , 10 Ocak 1988 Pazar.....	75
Çetin İlişki	
<i>Türkiye</i> , 28 Şubat 1988	80
Hâlâ Savaşıyor	
<i>Türkiye</i> , 20 Mart 1988.....	85
Altın Zincir	
<i>Cönk</i> , Aralık 1988.....	90
Kaçış	
<i>Cönk</i> , Mart 1989	93
Fal	
<i>Cönk</i> , Şubat 1989	95
Kül-Tür	
<i>Cönk</i> , Mart 1989.....	98
Yasak	
<i>Cönk</i> , Nisan 1989	100
İstanbul / Belediye	
<i>Türkiye</i> , 11 Haziran 1989.....	102
Dünya / Tiyatro	
<i>Türkiye</i> , 17 Haziran 1990.....	107
Balkanlar	
<i>Bakış</i> , Ekim 1990.....	112
Olmak ya da Olmamak	
<i>Bakış</i> , Kasım 1990	114

Bilimselimsi	
<i>Bakış</i> , Aralık 1990	117
Kapkara Bu Yıl, Ne Yılı?	
<i>Türkiye</i> , 6 Ocak 1991	120
Özet	
<i>Bakış</i> , Şubat 1991	125
Bir Başka Savaş	
<i>Türkiye</i> , 17 Şubat 1991	128
Politika Dışı	
<i>Türkiye</i> , 26 Mayıs 1991	133
Mükâfat	
<i>Türkiye</i> , 20 Ekim 1991	138
Hapı Yutmuşum Ben	
<i>Türkiye</i> , 17 Kasım 1991	142
Tenkîdin Sefaleti	
<i>Türk Dili</i> , Nisan 1991	146
Türkçe'nin Maceraları	
12.12.1991'de Kadınlarımız Fikir ve Kültür Derneği'nin düzenlediği paneldeki konuşma.....	161
Ayakta Durmak İstiyorum	
<i>Devlet Tiyatrosu</i> , <i>Yurt İçi Turnesi</i> , 10 Haziran - 20 Temmuz 1966 ...	173
İbiş'in Rüyası	
<i>Devlet Tiyatrosu</i> , <i>Aylık Sanat Dergisi</i> , Ekim 1972.....	176
İlk Göz Ağrısı	
<i>Devlet Tiyatroları Dergisi</i> , Şubat 1981.....	179
Bu Bir Tarihî Oyun Değildir	
<i>Devlet Tiyatroları</i> , 1985-1986 Mevsimi, Nu. 1.....	183
Eski Bir Yazı	
<i>Ankara Devlet Tiyatrosu</i> , 1989-1990 Sezonu, Sayı: 14.	185
“Nefsini tepelemiş, elleri kan içinde” Yunus ve Yunus	
<i>Ankara Devlet Tiyatrosu Dergisi</i> , Sayı: 35, Mayıs 1991.....	188

RÖPORTAJLAR

“Nasil Yaziyorlar”dan	
<i>Minnetođlu Yayınları</i> , Ekim 1974	193
Kurtuluş Savaşı: Niçin ve Nasıl?	
<i>Türk Dili: Türk Romanında Kurtuluş Savaşı Özel Sayısı</i> , Temmuz 1976	199
Tarık Buğra'yla...	
Yağmur Tunalı, <i>Töre</i> , Ocak-Şubat 1981	205
Tarık Buğra ve Türk Edebiyatının Dünü Bugünü	
<i>Yeni Düşünce</i> , 15 Temmuz 1981.....	226

Tarık Buğra	
Ahmet Tezcan, <i>Türk Edebiyatı</i> , Mart 1982	236
Tarık Buğra ile “Osmancık” Üzerine Bir Mülâkat	
Yağmur Tunalı, <i>Töre</i> , Mart 1984	244
Tarık Buğra ile Bir Konuşma	
Serdar Yakar, <i>İlim ve Sanat</i> , Kasım-Aralık 1985	251
Tarık Buğra ile Sanatı ve Sanat Dünyası Üzerine Sohbet	
M. Nuri Bingöl, <i>Türk Edebiyatı</i> , Kasım 1986.....	256
Televizyona Uyarlanmış Romanları ve Öyküleri, Oyunları ile Tanınan Tarık Buğra	
Alpay Kabacalı, <i>Cumhuriyet</i> , 13 Kasım 1989	268

Eskî YAZILAR

Ahmed Haşim	
<i>Yeni Sabah</i> , 1949	275
50 Kitap	
<i>Hisar</i> , 1968	279
Bir Gence	
<i>Tercüman</i> , 1972	283
Başlamak... Bitirmek	
<i>Tercüman</i> , 1972	286
Her Yazara Bir Yasa	
<i>Tercüman</i> , 1974	289
Yola Çıkarken	
<i>Tercüman</i> , 1975	292
Dayak Cennetten Çıkmadır	
<i>Tercüman</i> , 1975	295
Gerçekçilik Yutturmacası	
<i>Tercüman</i> , 1975	300

Tulûatçılığa Dair

REYİMİ sana vermiyeceğim Orhan Kemal: “Son üç yılım müstesna, bütün hayatım Anadolu, -sizin tâbirinizle- yerli ağızlarla konuşmaya mahkûm insanlar arasında geçti. Küçük yaşımdan beri ekmeğimi onların arasında, onlarla birlikte, onlar gibi kazanmak zorunda kaldım.” diyorsun. Bu bağımsız aday ağzına ne lüzum var? Ben bunu zaten söylemiş, fakat işi şahsileştirmemek için, romancı veya hikâyeci kendini şive taklidine mahkûm etmişse, bu taklide mecbursa ne denir? Bu bir kader işidir ve kaderler üzerinde çekişmek boştur demiştim. Şimdi sen bizi bu boş çekişmeye doğru götürüyorsun. Şahsileşmemeliydin.

Şunu da söylüyorsun:

“Tarık Buğra konumuzun dar sınırlarını bu kadar genişletiyor. Bununla da kalmıyor, esasen çok yanlış anladığı yazımı büsbütün başka taraflara çekip götürmek istiyor.”

Bir kere yazının anlaşılmiyacak bir tarafı olduğunu sanıyorsan, yazmak isteyip de yazmadıkların veya benim yazımda anlıyamadıkların var demektir. Yok eğer bu bir taktikse, bunun çok daha inceleri görüldü.

Sınırları genişletmeye gelince:

Konu şive taklidi yapmalı mı سوالinin bir kelime ile cevaplandırılmasından ibaretse, önce senin yazıların lüzumsuzlaşır. Fakat ben seni bizzat tazelediğin bir konuyu anlamamış sayamam: Kabul etmiş olmalısın ki, şive taklidi ancak gerçekçilik, edebiyat, dil bilgisi, hayat görüşü, dü-

şünce seviyesi gibi daha birçok ana meselelerle içiçe girer. Kısacası, sınırları kendiliğinden geniştir. Burada bir neticeye varmak istiyorsak, gururumuzun sert kabukları içine kıvrılmayıp düşüncemizi zorlamalı, bilgiye sığınmalıyız.

Bir nokta daha:

“Tarık Buğra’nın yazısında şahsımla ilgili, konumuzla ilgisiz çok şey var.” diyorsun. Yanlış:

Yazım ilk cümlesinden son cümlesine kadar şive taklidi’ne bağlıdır. Ve şahsınla ilgili bir tek cümlesi yoktur. Oku bir daha, iddianı kaçamaksız örnekliyemeyeceksin. Kaldı ki bir insan düşüncelerinin şahsından ayrı plâna konulmasını istiyemez. Ne hâcet? Zaten sen şahsınla fazlaca ilgilenmekte sin son yazında.

Orhan Kemal’in yanılmaları bizi ilgilendirmez demiştim. Ama bu defa onları ortaya koymak ikimiz için de iyi olacak:

“Konumuzun dışında olmakla beraber, yeri gelmişken Tarık Buğra’nın merakını gidereyim. Yâni tiplerimi niçin yerli ağızlarla konuşmaya mahkûm insanlardan seçtiğimi söylüyeyim.” diyorsun. İşte bu çok hoş: Hatırlasana; o merakı duyan ben değil kendindir. Veya dediğine göre tanıdıklarındı. Onlar sormamışlar mı sana, hikâyeye ve romanlarınızda mahallî şiveye neden önem veriyorsunuz diye?

Bu unutkanlıkla polemige kalkışmak hiç de iyi değil. Benim yaptığım şey, meseleni çözmek için samimî bir sohbeta giriştiğini sanarak suali düzeltmekten ibarettir.

Bir de bilgi yanlışın var: Sana göre; “Berikiler -halk-perişan üstbaşlarıyla, perişan dilleriyle hikâyeye ve romanlarımızda yeni yeni görünmiye” başlamışlardır. Hâlbuki “Yeşil Gece”, “Çalıkuşu”, “Mehmetçik Avrupa’da”, “Yaban”; dediğin konunun daha aşılmamış bulunan pek eski örneklerinden bazılarıdır.

Sonra o cümle nin hemen peşinden “Bu kadarına da izin yok mu?” diye soruyorsun. İzin ne kelime? Kimi kime

karşı tahriki umuyorsun? Samimî olduğunu söyleyebileceksen ben de iki lâf edeyim; hepimiz kendi yükümüzün, kendi kaderimizin mahkûmuyuz. Mahkûmiyetinle övün, bu işi ben de yapıyorum. Fakat inhisarcılığa kalkma. Öyle yaparsan, sonra ben senden izin istemiye mecbur kalırım, bu memleketin meseleleri bırak da bizim de meselemiz olsun diye.

Belki istediğin buydu. Fakat artık yeter. Şimdi seni bırakayım da, beş yıldır her fırsatta dokunduğum şive taklidi için düşündüklerimi son bir defa daha tekrarlıyayım:

Dümbüllü İsmail de dâhil hiçbir şive taklitçisi küçümsemez. Onların eğlendirdikleri, beğenildikleri bir çevre vardır. Fakat mesele hikâye, roman, tiyatro ise şive taklidi bir zaaf olarak kalacaktır. Bir sanat eseri için mühim olan, insanların yaşayışı, sosyal kadroları, ilişkileridir. Bu da foto-şipşakçılıkla verilemez. Şive taklidi, foto-şipşakçılıkta bir konudur. Realizmin önce yanlış anlaşılıp sonra da putlaştırılması yüzünden bugünkü hikâye ve romanımız her şeyi tasviriden, foto-şipşakçılıktan ibaret sanan kalemlerin çoğunluğu ile çocuksu bir sathiliğe düşmüştür. Ha Samipaşazade'nin Çamlıca tasvirleri, ha bugünün kılık kıyafet tasvirleri ile ağız taklitleri. Sanatın biricik probleminden, insandan ikisi de aynı derecede uzak.

Şive taklidi az yapılırsa, ustaca yapılırsa eser için zararlı olmaktan bir ölçüde çıkar, fakat bir çeşni olmaktan öte gidemez. Tekrarlıyorum: Hikâye de, roman da, tiyatro da dilde yaşar, dil'in mükemmel, yâni değişmez hâline yaklaştıkça yaşar. Bu kanunu ben keşfetmedim, bu kanunun münakaşa edilemeyeceğini de ben keşfetmedim. Ben sâdece ve daha birçokları gibi, bu kanunun kelimelerle düşünülür sözüne mutlak benzediğini farkettim. Sanat ise her şeyden önce düşüncenin malıdır.

Âkif'in Düşündürdüğü

BİR VAKİTLER Türkiye’de büyük bir vatansever, kuvvetli bir şair ve dört başı mâmur bir medeniyetçi yaşamıştı. Beyinsiz bir cephe onu daha sağlığında unutturmaya çalışmış, bu suikastını da başarır gibi olmuştu. Sanki Mehmet Âkif adında bir Müslüman-Türk büyüğü yoktu.

Uzun bir zaman Mehmet Âkif yalnız aile kitaplıklarında, kalblerde ve hâfızalarda yaşadı. Akıl almaz bir gaddarlık yüzünden bu ebedî hayatı hak eden değerden Türkiye, sosyal hayat mahrum kaldı.

Bir müddet önce yapılan anma törenleri Türkiye’yi seven, üstelik Türkiye’yi anlayan gençliğin bu iki plânı bir kanalla birbirine bağlama gayretlerini, bu övmeye değer sorumluluğunu taşıyan -sözüm ona- üst tabaka bu şuura kayıtsız kaldı. Ne kadar acı.

Böyle olunca insan ister istemez bir suale ve bir tereddüde takılıp kalıyor. Sual şu:

“- Âkif büyük bir vatansever, kuvvetli bir şair, dört başı mâmur bir medeniyetçi idi de neden böyle silkilip atılmak istendi?..”

Tereddüt daha acı:

“- Yoksa bütün sebep onun tertemiz, su katılmamış bir mü’min oluşundan mı ibarettir?..”

Bu acı, bu zehir gibi acı ve çok ağır, insanın katlanamayacağı kadar ağır tereddüdü meşru kılmak için elbette

Âkif'in vatanperver, şair, milliyetçi ve medeniyetçi olduğunu anlatmak lâzımdır. Bunun için ben burada onun bu vasıflarının ana çizgilerini vereceğim. Fıkra çerçevesini çok aşan teferruatı aramak iyiniyet ve dürüstlük erbabının işidir, zor da değildir. Safahat'ı şöyle bir karıştırmak yeter:

Vatansever ve milliyetçi idi. Kurtuluş Savaşı'na bir nefer gibi katılıp her tereddüt bölgesine imânını aşılması, halka azim telkin etmesi, zafere, yani milletine aralıksız en ümitsiz günlerinde "Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın" demesi, "Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak" demesi, "Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl" diye, "Ebediyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl" diye, "Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet" diye haykırabilmesi... Bunlar, sâdece bunlar bile eşsiz bir vatan ve millet büyüğünün inkâr kabul etmez delilleridir.

Şairdi, Victor Hugo'nun Waterloo'sunu gölgede bırakacak Çanakkale Destanı'nı, o eşsiz, o aziz ve ebedî İstiklâl Marşı'nı yazdı, Safahat ancak bir büyük şairin erebileceği duygular ve sezilerle doludur, bir dil örneğidir. Şairi şartlarından, devrinden tecrit ederek günlük zihniyetlere göre değerlendirmeye kalkanlar şiirden, san'attan bahsetmek hakkını taşımayan barbarlardır. André Gide'e, "En büyük şairimiz mi? Heyhat Hugo." dedirten medeniyettir.

Âkif medenî ve medeniyetçi idi. Daima müsbet ilmin propagandasını yapmış, cehalete ve geriliğe karşı bir savaşı gibi çıkmıştı. Batı'dan almamız gerekenleri ve nasıl almamız gerektiğini anlatmış, yobazlığa, softalığa karşı savaşmıştı. Dürüsttü, samimî idi, inançları için her şeyi göze alırdı, çalışmayı takdis eder, tembelliği yererdi, azmi aşılardı, ye'si, ümitsizliği hicvederdi.

Bir Batılıda, Batı'yı Batı yapan değerlerde bunlardan fazla ne vardır?

O hâlde Âkif'i reddeden, Âkif'in üstüne kızıl veya kara bir perde çekmek isteyen Batıcıların, ilericilerin derdi ne?

Yoksa onun Türk'ün Türk, Müslüman'ın Müslüman kalmasını istemesi, kurtuluşu bu yolda görmesi mi? Fakat Batı'yı Batı yapan da, ötekilerden önce bu, yâni dindarlık ve milliyetçilik değil mi?

Genç Öğretmen, 1964

Sanat Sanat İçindir!..

İHTİMAL Paris halindeki sebze fiatlarından veya, kimbilir, belki de Mâliye Nâzırı'nın verdiği rakamlardan bahsediyorlardı. İşte tam bu esnada H. de Balzac ayağa kalkarak:

“- Gerçeğe dönelim azizim: Öjeni Grande kiminle evlenecek?” diye sormuş.

Akıcı üslûp ve realite denilen iki çomakla yapılmış bir gamalı haçtan sık sık bahsedilir oldu. Bu yüzden de yeni sanat, foto-şipşakçılık yoluna dökülmek tehlikesi ile burun buruna geldi.

Realite? Evet, elbette realite. Fakat şu kelime bir sağlam tarif edilse pek iyi olacak. Ne çare ki, bütün işlerimizde olduğu gibi burada da sınırlardan korkuyor, tek kuvvetimiz değiştirmelere kadar varan tefsirlerimizdir sanıyoruz. Gerçek acaba sebze fiatlarında mıdır, yoksa Balzac uydurması Öjeni Grande'nin hayatında mıdır?

İlk ihtimali kabul edebilmek için önce Balzac'ın realizmini çürütmek lâzım. Güç iş. Zaten iş bununla da bitmez. Arkadan çünkü:

“- Beyler, Madam Bovari beni bekliyor.” diye realizmin babası Flober'le daha bir sürü realizm devi sökün edecektir.

Köprüaltları, kahvehaneler, hastahane önleri... Barlar... Başiboş çiftleşmeler... Bütün bunlar mühim şeylerdir. Kim inkâr edebilir? Fakat hiçbir konu sâdece konu oluşuyla sanatta kendini kurtaramaz. Bunlarla makaleler

yazılsın, röportajlar yapılsın, komisyonlara gönderilsinler. Bu olur. Ama sanata mal edilmeleri sanatkâra bırakılsın. Bu da fotoğrafçı realitesiyle olacak şey değildir. Bir sanat eseri karşısında üç beş soru sormaktan okuyucuyu kimse alıkoymaz:

Yazar, dil gelişmesinin hangi noktasındadır? Hangi insanî fikri taşıyor? Hayat hakkında getirdiği açıklama, gösterdiği kurtuluş yolu nedir? Neyi keşfetmiş, nasıl bir terkibe varmıştır?

O da yoksa, bu da yoksa kendisi neden vardır, olmasa olmaz mı?

Dünyanın ve insan yaşayışının sonsuz sanılan kısıtlısı döküntüsü beş on ana görüşten dışarda kalmaz. Gerçeğe ışık bunlardan düşer. Tasavvurların, meselâ Öjeni Grande'nin şive taklitlerinden, gazino veya köy tasvirlerinden, mini mini hatıralardan daha uzun, ölçülemeyecek kadar uzun ömürlü oluşları, hattâ ölümsüz oluşları, yâni gerçek oluşları işte bu yüzdendir.

Siz sanat cemiyet içindir diyenlere aldırış etmeyiniz. Onların en kabadayıları bile sanat sanat içindir diyenler kadar cemiyete mal olmamıştır. Sanat cemiyet içindir diyenler, çok geçmeden halk için derler basitliklerinin özünü bulduklarını sanırlar. Hangi halk diye sorunuz, çoğunluk cevabını alacaksınız.

Çoğunluk? Hani şu okuma yazma bilmiyen çoğunluk mu? Yoksa okuma yazmayı asker ocağında veya üç sınıflı okulda öğrenen çoğunluk mu? Onlara gazete okutmanın yolu bulundu mu yoksa? Geçin Allahaşkıınıza.

Ordular vardır dünyada, ordular: Meselâ din, meselâ askerlik, meselâ politika. Ve sanatkâr, her devirde, sanatını -ücretli askerler gibi- onlardan birine teklif edebilmiştir. Tavan arası tâbirinin eskiliği de bu yüzdendir: Para veya şöhret hırsına karşı en emin sığınak gerçekten de tavan arasıdır.

Bu masal Türkiye için bir ithal malıdır. Halk için, halkın menfaati için diyenler sanatı bir politika ajanı yapmaya çalıŐanlardır. Bizimkilerin pek çoğu aldananlardır, yanılanlardır. Birazcık düŐünseler, istediklerinin, halkı, daha doğrusu insanlığı tek kurtuluş ümidinden, yâni sanattan mahrum bırakmak olduğunu anlıyacaktırdır.

Sanat sanat içindir demek, sanatkrın günlük otoritelerden sıyrılarak gelecek devirlere en güzel, en mesut, en temiz düzeni araması demektir, o düzene bu nesilden ameleler yetiŐtirmesi demektir. Medeniyet llerinin başına sanatın konuŐu bunun içindir.

Genç Öğretmen, 1964